

เส้นทางสายไหม

เพ็ชร สุมิตร

ราชบัณฑิต สำนักวรรณศาสตร์และการเมือง

ราชบัณฑิตยสถาน

เส้นทางสายไหม หมายถึงเส้นทางที่ใช้ติดต่อค้าขายระหว่างจีนถึงบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และต่อไปยังโลกตะวันตก. เส้นทางนี้เริ่มต้นในจีนที่เมืองลั่วหยางหรือเมืองซีอานซึ่งผลัดกันเป็นเมืองหลวงของจีนในสมัยโบราณ.

บนเส้นทางสายไหมมีทางแยกไปได้หลายทาง (ดูแผนที่ประกอบ). เส้นทางเปลี่ยนไปตามความสะดวกและความปลอดภัยในแต่ละยุคแต่ละสมัย เนื่องจากการเดินทางตามเส้นทางสายไหมนี้เต็มไปด้วยอันตรายและความยากลำบากนานาประการ ทั้งยังต้องใช้สัตว์เป็นพาหนะขนส่งสินค้า จึงมักนำสินค้าที่มีค่าจริง ๆ เช่น ไหมจากจีน ซึ่งพ่อค้าจะนำไปขายต่อและส่งต่อไปยังอาณาจักรโรมัน. ไหมมีค่าเช่นทอง ผู้บริหารกรุงโรมต้องพยายามยุติการซื้อขายสินค้าเหล่านี้ เพราะทำให้เงินทองในท้องพระคลังหมดสิ้น.

ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (ก่อน ค.ศ. ๒๐๖-ค.ศ. ๒๒๑), ราชวงศ์ถัง (ค.ศ. ๖๑๘-๙๐๗) และราชวงศ์มองโกล (ค.ศ. ๑๒๐๐-๑๓๖๐) การค้าบนเส้นทางสายไหมเจริญ เพราะจีนสามารถคุมเส้นทางสายไหมนี้ได้ แต่เส้นทางค้าขายมิได้มีแต่ทางบกเท่านั้น เพราะในคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ก็มีเรืออาหรับมาถึงจีนแล้ว. จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เรือของชาติตะวันตก เช่น โปรตุเกสและชาติอื่นๆ จึงเดินทางมาเอเชียมากขึ้น.

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ รัสเซียขยายอำนาจเข้ามาในเอเชียกลาง ทำให้จำกัดการใช้เส้นทางสายไหมลง และในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีนักเดินทางได้รับอนุญาตจากรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับบริเวณดังกล่าว เดินทางไปตามเส้นทางสายไหม และเขียนเรื่องราวที่น่าสนใจที่ได้พบเห็นตามเส้นทางสายไหมไว้มาก.

ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน เส้นทางสายไหมเป็นเส้นทางแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมตะวันออกกับตะวันตกไว้อย่างหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เผยแผ่จากอินเดียภาคเหนือเข้าสู่จีน และเผยแผ่ต่อไปยังประเทศตะวันออกไกลอีกหลายประเทศซึ่งยังคงนับถือพุทธศาสนาอยู่จนปัจจุบันนี้.

คำสำคัญ : เส้นทางสายไหม

ตั้งแต่ ๓๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช จีนติดต่อกับโลกตะวันตกผ่านเส้นทางที่รู้จักกันทั่วไปในระยะต่อมาว่าเส้นทางสายไหม*. เส้นทางนี้ได้ชื่อดังกล่าวก็เพราะไหมเป็นสินค้าจีนที่นิยมกันมากและมีค่าเทียบเท่าทอง. ในสมัยที่อาณาจักรโรมันเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น ชาวโรมันมีความเป็นอยู่อย่างหรูหราฟุ่มเฟือย ไหมจากจีนเป็นสิ่งที่เข็ดหน้าชูตาของคนในสังคมโรมันสาเหตุหนึ่งเพราะคุณภาพอันดีเลิศและการขนส่งที่ยากลำบากทำให้ราคาแพง. ชาวโรมันซื้อไหมมาใช้กันมาก ถึงกับใน ค.ศ. ๒๒ จักรพรรดิทิเบอริอุส (Tiberius) ทรงกล่าวว่าชาวโรมันใช้เงินไปกับของฟุ่มเฟือยในโลกตะวันออกมากเกินไป^๑.

พ่อค้านิยมเดินทางทางบกตามเส้นทางสายไหมผ่านเอเชียกลางมากกว่าทางเรือ แม้ว่าการเดินทางบกแสนจะทุรกันดาร ต้องผ่านมองโกลเลียเตอร์กีสถาน ทะเลทรายโกบีอันกว้าง

*เดิมเรียกว่า เส้นทางตะวันตก. จนถึงทศวรรษ ๑๘๗๐ นักภูมิศาสตร์เยอรมันชื่อเพอร์ดินานด์ ฟอน ริชโฮเฟิน (Von Richthofen) จึงขนานนามว่า เส้นทางสายไหม.

ใหญ่ ที่ราบสูงปามีร์ซึ่งเปรียบเสมือนหลังคาโลก. บริเวณดังกล่าวนอกจากจะแห้งแล้งและกันดารแล้ว ยังมีชนเผ่าเร่ร่อนบางพวกคอยดักปล้นสะดมกองคาราวานอยู่เสมอ และพวกป่าเถียนและพวกเปอร์เซียสมัยราชวงศ์ซัชชานิก ก็ดักเก็บภาษีสินค้าในอัตราสูงอีกด้วย^๖.

การเดินทางตามเส้นทางสายไหมซึ่งยาวกว่า ๘,๐๐๐ ไมล์นั้น (ดูแผนที่ประกอบ) จากด้านตะวันตกมักเริ่มจากเมืองคาซิชในสเปน-คอร์โดบา-วาเลนเซีย-ออสเตรีย-เจนัว-ปีซา-เตหะราน-ทะเลทราย-ที่ราบสูงระหว่างเทือกเขาหิมาลัยและรัสเซีย ผ่านกำแพงเมืองจีนเข้าไปในประเทศจีน. ส่วนทางด้านตะวันออก เริ่มจากเมืองลั่วหยาง (ลกเอี้ยง) หรือเมืองเซียงอาน (ซีอานในปัจจุบัน) ซึ่งผลัดกันเป็นเมืองหลวงของจีนในสมัยนั้น ผ่านโอเอซิส หลันโจว ไปยังโอเอซิสตูหวง ตามเส้นทางในประเทศจีน มีทหารรักษาการคุ้มกันตามกำแพงเมืองและบ้อมต่างๆ ตามรายทางไปตลอด ออกไปสู่เอเชียกลาง เอเชียตะวันตกหรือตะวันออกกลาง (ปัจจุบันเป็นประเทศเลบานอน) มีเส้นทางแยกลงใต้ไปอินเดีย แล้วเลยต่อไปลงทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ต่อเข้าไปในยุโรป. เส้นทางที่นิยมใช้มี ๒ สายคือ

๑. จากเมืองลั่วหยางหรือเมืองซีอาน (เซียงอาน) ไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ ตามลุ่มแม่น้ำจิงเหอ (Jinghe) เข้าไปในฉนวนเฮกสี (มณฑลกันซู) ซึ่งขนานอยู่ระหว่างภูเขาเทียนและทะเลทรายโกบี.

๒. จากเมืองลั่วหยางหรือเมืองซีอาน (เซียงอาน) ไปทางตะวันตกตามลุ่มแม่น้ำอ้วยเหอ (Weihe) แล้วเข้าไปในฉนวนเฮกสี.

เส้นทางทั้ง ๒ สายจะมาพบกันที่จังหวัดตูเว่ย (Wuwei) มณฑลกันซูเดินทางต่อไปผ่านเมืองฉางเหยอ (Changye) จูกวาน (Jouguan) ตุนหวง (Dunhuang) แล้วแยกไปผ่านช่องแคบยูเมนหรือช่องแคบแยงกวางออกไปเตอร์กิสถาน (มณฑลซินเกียงในปัจจุบัน).

จากตุนหวงมีทางแยกออกไป ๒ เส้นทาง คือ

๑. จากตุนหวงไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านช่องเขายูเมนถึงเมืองฮามิ เมืองเตอร์ปาน. จากเตอร์ปานก็แยกออกไปอีก ๒ สาย ไปถึงเมืองซาร์มาคาน จากซาร์มาคานก็แยกไปอีก ๒ สาย สายเหนืออ้อมเหนือทะเลดำไปถึงกรุงคอนสแตนติโนเปิล สายใต้ไปกรุงแบกแดดลงทะเลเมดิเตอร์เรเนียนไปกรุงโรม และต่อไปยังเมืองคาซิชในสเปน.

๒. จากตุนหวงไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ผ่านช่องเขาแยงกวางไปถึงทะเลสาบลั่วบู (Luobu) ผ่านเมืองโคฐาน (Khotan) ถึงปาร์มี. จากปาร์มีทางแยกเป็น ๒ สาย สายเหนือไปกรุงแบกแดดตรงไปทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และสายใต้ลงสู่อินเดีย.

ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (๒๐๒ ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. ๒๒๐) ยังมีเส้นทางอีก ๒ สายบนเส้นทางสายไหม (ดูแผนที่) ผ่านภาคเหนือและภาคใต้เทือกเขาเทียนชาน คือ

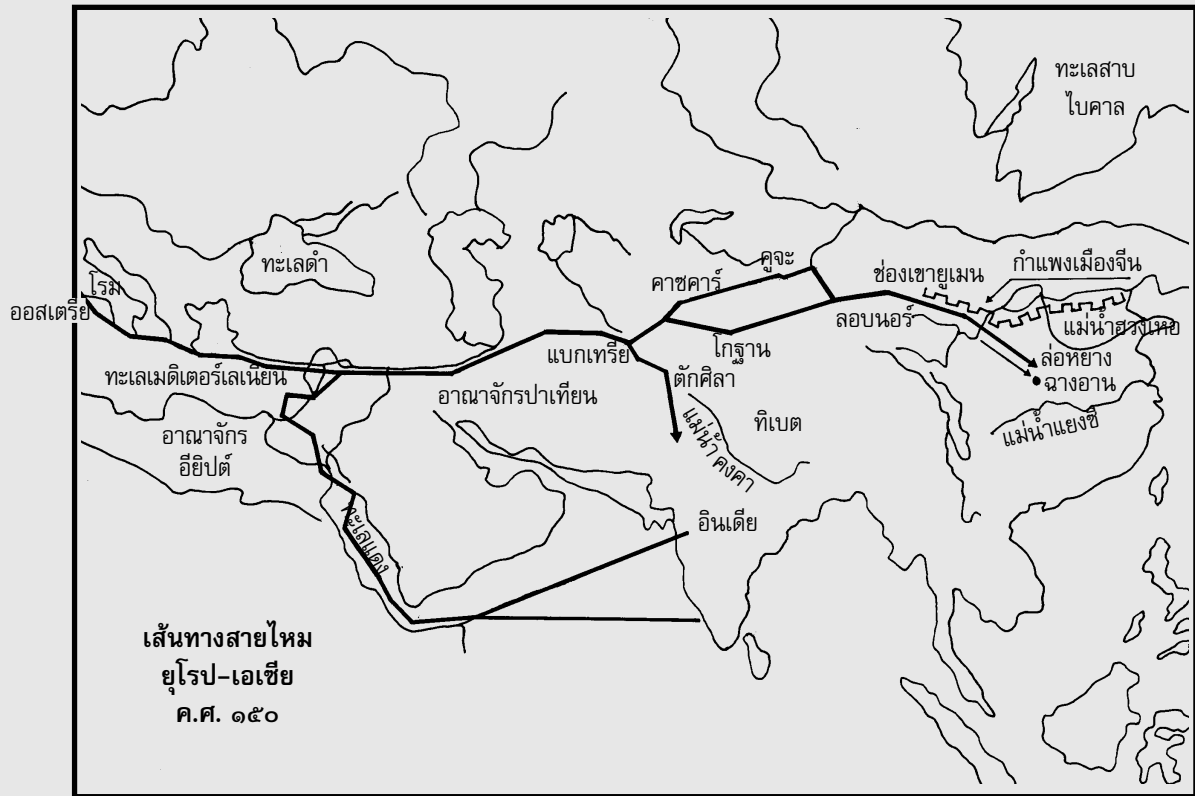
๑. จากลูหลาน (ตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองลอปนุร์ (Lop Nur) ไปทางใต้ของทะเลทรายตักลามากัน ผ่านช่องแคบแยงกวาง ผ่านเมืองกิโม (Quemou) เมืองยูเตียน (เฮเตียน) และเมืองชูเชอ (Shuche) ผ่านเมืองกองลิน (ปาร์มีในปัจจุบัน) เข้าสู่อินเดียเปอร์เซีย ต่อยังจักรวรรดิโรมัน.

๒. จากเซอสี (Cheshi) ปัจจุบันคือจังหวัดเตอร์ปาน (Turpan) ไปทางเหนือของทะเลทรายตักลามากัน ผ่านช่องแคบยูเมนผ่านจยู่สี (กุจะในปัจจุบัน) และซูลี (กาสิในปัจจุบัน).

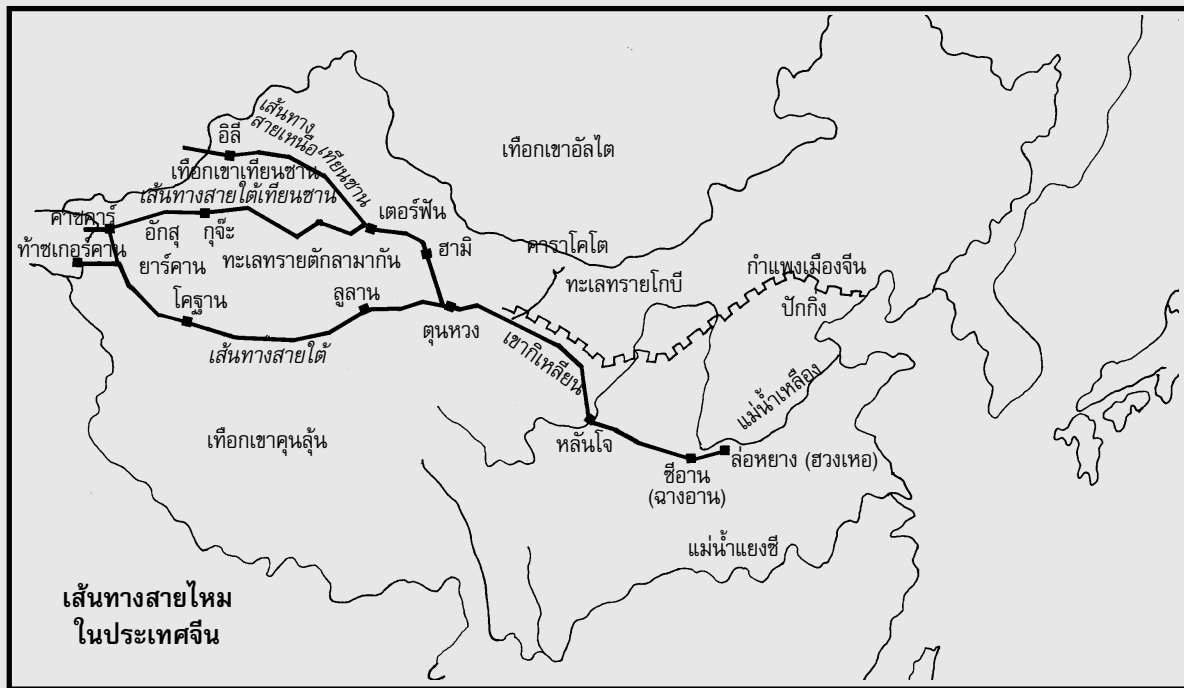
ทางทั้ง ๒ สายนี้มาพบกันที่เมืองคาซการ์ (Kashgar) และจากนั้นก็ยังมีเส้นทางตรงไปยังฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน นำสินค้าลงเรือไปกรุงโรม และที่อื่นๆ.

มีหลักฐานว่าค้นพบเครื่องโลหะและเศษไหมสมัยก่อนสมัยราชวงศ์จิ้น ในบริเวณที่ราบสูงมองโกเลีย ซึ่งตรงกับข้อสังเกตของนักประวัติศาสตร์กรีกคือ เฮโรโดตัส (Herodotus) ที่ว่าเส้นทางติดต่อระหว่างตะวันออกและตะวันตก ในสมัยโบราณนั้นผ่านบริเวณทุ่งหญ้าในภาคเหนือ.

ต่อมานักประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ให้ความเห็นว่าลั่วหยางเป็นต้นทางของเส้นทางสายไหมมานานก่อนสมัยราชวงศ์จิ้น (๒๒๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถึง ลั่วหยาง (ลกเอี้ยง) กับซีอาน (เซียงอาน) ผลัดกันเป็นเมืองหลวงสลับกัน เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางสายไหม. ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ค.ศ. ๒๕-๒๒๐) ราชธานีจีนอยู่ที่ลั่วหยาง ในสมัยนี้ส่ง

แผนที่แสดงเส้นทางสายไหมจากยุโรปถึงจีน

แผนที่แสดงเส้นทางสายไหมในประเทศจีนและกำแพงเมืองจีน

นายพลบานเจ้า (Ban Chao) ไปทางตะวันตกถึง ๓๐ ปี และส่งกานหยิง (Gan Ying) ไปถึงบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน. กานหยิงจึงจัดว่าเป็นทูตจีนคนแรกที่ถูกส่งไปไกลตั้งนั้น^๓.

ประมาณ ๑๓๘ ปีก่อนคริสต์ศักราช จักรพรรดิหวู่ตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่นส่งคณะทูตอันมีฉางเจี้ยน (Zhang Jian) เป็นหัวหน้าคณะไปทางตะวันตกของประเทศจีนเพราะชนเผ่าซงหนู (Hsiung-nu) ซึ่งเป็นเผ่าเร่ร่อนมักโจมตีกองคาราวานบนเส้นทางสายไหมอยู่เนืองๆ ฉางเจี้ยนพยายามผูกมิตรกับพวกวุ่ส่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณแม่น้ำอิสิไนมณฑลซินเกียงปัจจุบัน และพวกยูเอซีในอัฟกานิสถานภาคเหนือให้มาร่วมมือกับจีนต่อต้านพวกซงหนู แต่ไม่สำเร็จ. พวกซงหนูจับฉางเจี้ยนกักไว้เป็นเชลยถึง ๑๐ ปี ฉางเจี้ยนจึงมีเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับโลกตะวันตกของจีนกลับมาเล่าถ่ายทอดในประเทศจีนมาก. เขาถวายบันทึกเสนอให้พระจักรพรรดิหวู่ตี้ทรงตั้ง ๔ จังหวัดขึ้นบนเส้นทางสายไหมในจักรวรรดิจีน คือจังหวัดวุเว่ย (Wuwei), ฉางเหยอ (Zhangye) หรือซูโจว, เจียยูกวน (Jiaguan) หรือกันซู, และตุนหวง หรือซาโจว (Shazhou) และสร้างป้อมแยงกวน และป้อมยูเมนเลยตุนหวงไป เป็นทางผ่านออกไปทางตะวันตกของจีนอีกด้วย.

จักรพรรดิจีนทรงปราบชนเผ่าเร่ร่อนจนได้คุมเส้นทางสายไหม ทำให้พวกฮั่นอพยพต่อไปทางตะวันตก จนในที่สุดไปรุกรานจักรวรรดิโรมัน อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จักรวรรดิโรมัน

เสื่อมลง. นอกจากจะได้คุมเส้นทางสายไหมในเอเชียกลางแล้ว ราชวงศ์ฮั่นยังขยายอิทธิพลจีนไปทางตะวันออกจนถึงเกาหลี ญี่ปุ่น และลงใต้ไปถึงยูนนาน และเวียดนามด้วย.

เส้นทางสายไหมนี้ นอกจากพ่อค้าและนักเดินทางอื่นๆ ใช้ติดต่อค้าขายกันแล้ว ยังเป็นเส้นทางที่พุทธศาสนาเผยแผ่จากอินเดียไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย.

หลังจากอาณาจักรโรมันเสื่อมลงในโลกตะวันตกประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๓ แล้ว จักรวรรดิไบแซนไทน์หรืออาณาจักรโรมันตะวันออกมีอำนาจขึ้น (ค.ศ. ๓๓๐) ราชวงศ์ซซุทซานิทแห่งเปอร์เซียเข้ายึดครองเอเชียกลาง ยังผลให้ชนเผ่าเร่ร่อนกระจัดกระจายไปทั้งทางตะวันตกและตะวันออก ทำให้การติดต่อระหว่างจีนและโลกตะวันตกชะงักลง. ในประเทศจีนเองราชวงศ์ฮั่นก็เสื่อมลง ติดตามมาด้วยสมัยสามก๊ก ราชวงศ์เว่ย (Wei) ได้ปกครองเส้นทางสายไหมในภาคเหนืออยู่ชั่วคราวแต่ต่อมาพวกฮั่นก็เข้ามาทำให้เกิดความวุ่นวายในจีนต่อไปอีก. ความไม่สงบทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออกนี้ทำให้การติดต่อผ่านเส้นทางสายไหมมากกว่า ๓๐๐ ปี (ค.ศ. ๒-๕) ต้องชะงักตามไปด้วย^๔.

ต่อมา เมื่อราชวงศ์สุย (ค.ศ. ๕๘๑-๖๑๘) รวบรวมประเทศจีนได้อีกครั้งหนึ่ง พ่อค้าก็กลับมาใช้เส้นทางสายไหมใหม่ คือใช้เส้นทางสายเหนือ จากเมืองซีอาน (เซียงอาน) ไปฮามิ ผ่านเมืองอูรัมชี ซึ่งเป็นเมืองหลวงของมณฑลซินเกียงในปัจจุบัน ผ่าน

เมืองเตอร์ปันที่หน้าร้อนมีอุณหภูมิสูงถึง ๕๐ องศาเซลเซียส ข้ามภูเขาเทียนชาน ผ่านไปตามเส้นทางสายเหนือ ถึงทะเลสาบแคสเปียน.

สมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ. ๖๒๘-๖๔๕) เป็นสมัยหนึ่งที่พุทธศาสนาเจริญที่สุดในประเทศจีน มีพระสงฆ์หลายรูปเดินทางไปมาระหว่างจีนกับอินเดียตามเส้นทางสายไหมนี้. พระสงฆ์จีนที่มีชื่อ เช่น พระถังซำจั๋ง (ย่อมาจากถังซำจั๋งชวนจื่อ ซึ่งหมายความว่า ผู้แปลพระไตรปิฎกสมัยราชวงศ์ถัง) ทำนออกเดินทางไปอินเดียใน ค.ศ. ๖๒๙ ผ่านเตอร์ปัน กูจะ เทียนชาน ชาร์มาคาน คาบูล (ในอัฟกานิสถาน) เข้าอินเดียและเดินทางกลับมาประเทศจีน ผ่านที่ราบสูงปามีร์ คาซการ์ โกลาน ลอปนอร์ ถึงตุนหวง. พระถังซำจั๋งนอกจากจะนำความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนากลับมาประเทศจีนแล้ว ยังเขียนบันทึกการเดินทางไปประเทศตะวันตก รวมข้อความเกี่ยวกับเส้นทางสายไหมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่ออีกด้วย.

เมื่อราชวงศ์ถังสิ้นสุดลงใน ค.ศ. ๙๐๗ พวกมุสลิมขยายอำนาจมาคุมเอเชียกลาง ทำให้การคมนาคมตามเส้นทางสายไหมเริ่มไม่สะดวก. ยิ่งต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ พวกมุสลิมนำผู้เชี่ยวชาญเลี้ยงไหม และทอผ้าไหมจากเอเชียกลางมารวมไว้ที่เมืองซิซิลีในอิตาลีปัจจุบัน ทำให้โลกตะวันตกผลิตผ้าไหมได้เอง ผ้าไหมจึงเป็นที่ต้องการน้อยลง. แต่ชาวตะวันตกยังคงต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยอื่นๆ พวกนักรบที่เคยไปสงครามครูเสดค้น

เคยมาในโลกตะวันออก. เนื่องจากพวกมุสลิมคุมเส้นทางค้าขายทั้งทางบกและทางเรือ ทั้งพวกมุสลิมและพวกยิว จึงเป็นพ่อค้าคนกลางนำสินค้าตะวันออกและตะวันตกแลกเปลี่ยนไปมา ทำให้พ่อค้าคนกลางเหล่านี้มั่งคั่งมากขึ้นจนเป็นที่ริษยากันทั่วไปในยุโรป^๕.

พวกมุสลิมเรียกจีนว่า คาเท (Cathay) ซึ่งหมายถึงไหมชนิดหนึ่งคล้ายกับชาวกรีกและโรมันเคยเรียกชาวจีนว่า เซเรส (Seres) ซึ่งแปลว่าไหม. อันที่จริงคำว่า คาเท นั้น บางหลักฐานอ้างว่าได้มาจากพวกกิตานซึ่งเป็นมงโกลเผ่าหนึ่งที่เคยเข้าปกครองจีนภาคเหนือเคยเรียกชาวจีน.

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ นี้ ชาวดตะวันตกมีได้ต้องการสินค้าไหมเหมือนเช่นเดิมแล้ว ในบันทึกของมาร์โคโปลโลเดินทางไปจีน ระบุว่าเพื่อแสวงหาเครื่องเทศเพชรพลอย ขนสัตว์ และเครื่องหอมซึ่งส่งมาจากอินเดีย^๖. ขณะนั้น จีนในภาคเหนือค้าใบชาและม้าเป็นหลัก ส่วนจีนในภาคใต้ค้าไหมเครื่องลายครามและอื่นๆ กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. สมัยดังกล่าว จึงไม่นิยมเรียกเส้นทางบกผ่านเอเชียกลางว่า เส้นทางสายไหม แม้ว่าพวกมงโกลจะทำให้เส้นทางนี้ปลอดภัยมากขึ้นแล้วก็ตาม.

มาร์โคโปลโลเป็นนักเดินทางที่ทั้งบันทึกเกี่ยวกับการเดินทางไปตะวันออกผ่านเส้นทางสายไหมไว้ใน ค.ศ. ๑๒๖๐. เมื่อเขามีอายุได้ ๖ ขวบ เขาออกเดินทางไปกับพ่อและลุง จากกรุงเวนิสไปยังกรุงคอนสแตนติโนเปิล ลง

เรือผ่านทะเลดำไปยังแหลมไครเมียและเดินทางบกขึ้นเหนือไปจนถึงลุ่มแม่น้ำโวลกา (Volga) ไปทางตะวันออกถึงบอคารา (Bokhara) เข้าเขตจักรวรรดิจีน ไปเฝ้าจักรพรรดิคุปไลข่านที่พระราชวังฤดูร้อนที่เฉิงตูหรือที่คัมบูแลค. พวกโปลโลอยู่ในภาคตะวันออกถึง ๙ ปี คุปไลข่านให้ถือพระศาสนาหันกลับไปถวายพระสันตะปาปา^๗ ทูลขอให้ส่งบาทหลวงไปเผยแพร่วรรดิศาสนาในจีน. พวกโปลโลกลับไปยังโลกตะวันตกใน ค.ศ. ๑๒๖๙ ประจวบกับพระสันตะปาปาถึงแก่กรรมภาพต้องรอเปลี่ยนพระสันตะปาปาองค์ใหม่ มาร์โคโปลโลจึงมีอำนาจนำบาทหลวงกลับมาจีนได้. เขาเดินทางกลับจีน ผ่านทะเลทรายเปอร์เซีย เทือกเขาสูงในอัฟกานิสถานถึงที่ราบสูงปามีร์ ข้ามทะเลทรายโกบี ใช้เวลาเดินทางถึง ๓ ปีครึ่ง มาถึงพระราชวังฤดูร้อนใน ค.ศ. ๑๒๗๕ ขณะนั้นมาร์โคโปลโลอายุได้ ๒๑ ปี เขารู้ภาษาต่างๆ ถึง ๔ ภาษา คุปไลข่านทรงตั้งให้มาร์โคโปลโลเป็นองครักษ์ เป็นข้าหลวงเมืองหยังโจวอยู่ ๓ ปี^๘ และโปรดให้เดินทางไปตรวจราชการในพระราชอาณาจักรต่างพระเนตรพระกรรณอยู่เนืองๆ รับราชการในประเทศจีนอยู่ถึง ๑๗ ปี สนใจบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้ จึงเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับโลกตะวันออกดีมากที่สุดคนหนึ่ง.

ต่อมาคุปไลข่านโปรดให้มาร์โคโปลโลนำเจ้าหญิงมองโกลไปถวายข่านในเอเชียตะวันตก. ในระหว่างการเดินทาง มาร์โคโปลโลได้ทราบข่าวว่า คุปไลข่านสวรรคต เขาเกรงภัยอันอาจ

เกิดแก่ตัวเขาในการผลัดแผ่นดิน จึงเดินทางกลับเวนิสใน ค.ศ. ๑๒๙๕ หลังจากจากไปถึง ๒๔ ปี.

ต่อมาภายหลัง มาร์โคโปลโลเข้าร่วมในสงครามระหว่างเวนิสและเจนัว ถูกจับขังคุก เขาเขียนบันทึกความรู้เกี่ยวกับการเดินทางไปโลกตะวันออกไว้ บันทึกการเดินทางของเขาแพร่หลายมากในช่วง ๒๐๐ ปีต่อมา ในภาษาต่างๆ เช่น ฝรั่งเศส ละติน อิตาลี. บันทึกมาร์โคโปลโลอยู่ในห้องสมุดฝรั่งเศสถึง ๓๕ ฉบับ โคลัมบัสผู้มีความเชื่อเสี่ยงในการเดินทางรอบโลกใน ค.ศ. ๑๔๙๒ ก็เคยอ่านบันทึกของมาร์โคโปลโลในฉบับภาษาละติน. ใน ค.ศ. ๑๘๘๙ เซอร์ เอช. ยูล (Sir H. Yule) ก็แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาอังกฤษอีกด้วย.

นอกจากมาร์โคโปลโลแล้ว ยังมีบาทหลวงอื่นๆ อีกหลายท่านเดินทางไปประเทศจีนในสมัยราชวงศ์มองโกล อาทิ บาทหลวงนิกายฟรานซิสกัน ชื่อจอห์น เดอ มอนเตคอร์วิโน (John de Montecorvino) และบาทหลวงโอโดริค เดอ ปาร์เดอนอง (Odoric de Pardenone) บาทหลวงเหล่านี้เดินทางไปเผยแพร่วรรดิศาสนาในกายโรมันคาทอลิก ทำให้เกิดชุมชนคริสเตียนหลายแห่งตามเส้นทางที่ผ่านไป และมีบันทึกการเดินทางทิ้งไว้ให้นุชนรุ่นหลังด้วย^๙.

การที่ราชวงศ์มองโกลเข้าควบคุมเส้นทางเอเชียได้เกือบทั้งหมดนี้ ทำให้มีผู้หันกลับไปใช้เส้นทางสายไหมอีกหลังจากชบเขาไปตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ แต่ระยะเวลาของพวก

มองโกลก็มีจำกัด เพราะหลังสมัยมองโกลแล้ว การติดต่อผ่านเส้นทางสายไหมก็ซบเซาลงไปอีก^๙.

ราชวงศ์หมิง (ค.ศ. ๑๓๖๘-๑๖๔๔) ปิดประเทศจีนจากโลกภายนอกทั้งทางเรือและทางบก. ในระหว่างนี้ การเดินเรือของยุโรปได้พัฒนาขึ้นและมีบทบาทต่อไป. หลังจากอังกฤษบังคับให้จีนเปิดประเทศด้วยผลของสงครามฝิ่นในทศวรรษ ๑๘๓๐ แล้ว การค้าทางเรือก็เฟื่องฟูมาจนปัจจุบัน^{๑๐}.

ส่วนเส้นทางการค้าทางบก หรือเส้นทางสายไหมนี้ยังคงอยู่ในสภาพเดิม คือประกอบด้วยเทือกเขา ทะเลทราย และที่ราบสูง ดังที่บรรยายไว้ในบันทึกของพระถังซัมจั๋งในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ หรือในบันทึกของมาร์โคโพลโลในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓. ทรายจนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีกองคาราวานเดินทางไปมาอยู่บ้าง คำขายสินค้าที่นิยมกันมาก คือ ไบซาจากจีน, หยกจากโกฐาน, ม้าและขนสัตว์จากไซบีเรีย เป็นต้น. ต่อมาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ พระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียและพระเจ้าจักรพรรดิจีนหมอดำนาจไป ซาติมหาอำนาจตะวันตก เช่น อังกฤษ รัสเซีย จึงเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเอเชียกลางมากขึ้น เส้นทางสายไหมก็เริ่มมีบทบาทขึ้นอีก มีนักโบราณคดี นักประพันธ์ และนักผจญภัย พวกกันเดินทางมาตามเส้นทางสายไหม เช่น ใน ค.ศ. ๑๙๐๖ เซอร์มาร์ก โอเรล สไตน์ (Sir Marc Aurel Stein) นักโบราณคดีชาวอังกฤษ ก็เดินทางไปตามเส้นทางสายไหม และเขียน

บันทึกการเดินทางไม่ต่างกว่าบันทึกของพระถังซัมจั๋ง ในคริสต์ศตวรรษที่ ๗ เมื่อเซอร์มาร์กมาถึงตุนหวง เขาสามารถนำเอกสารโบราณต่างๆ ของจีนจากถ้ำโมกาว ตุนหวง กลับไปอังกฤษได้ถึง ๒๙ ทิป^๑.

หลังจากนั้น นักเดินทางผ่านเส้นทางสายไหมนี้ต่างก็พากันบันทึกเรื่องเส้นทางสายไหมไว้ เช่น นักสอนศาสนาคริสเตียนชื่อ ฟรานซิสกา เฟรนช์ (Francisca French) และ มิลเดรด เคเบิล (Mildred Cable) และชาวสวิสชื่อ เอลลา เมลลาร์ด^{๑๑} (Ella Maillart).

ใน ค.ศ. ๑๙๒๕ มีการสื่อสารทางโทรเลขติดต่อระหว่างเอเชียกลางกับโลกภายนอก ส่วนการไปรษณียังคงใช้ม้าเป็นพาหนะอยู่. หลังจากการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์แมนจูแล้ว ก็เกิดความวุ่นวายในจีน การพิพาทระหว่างกลุ่มขุนศึกต่างๆ ชลช ทำให้ นักเดินทางไม่ได้รับความสะดวก ผู้ที่เดินทางผ่านเส้นทางสายไหมตกอยู่ในข่ายของความสงสัยและมักถูกขอร้องให้ออกไปจากทางสายนี้เสีย ก็ยิ่งทำให้มีผู้สนใจใฝ่ฝันจะได้ไปผจญภัยในเส้นทางสายไหมมากยิ่งขึ้น ดังเช่น ใน ค.ศ. ๑๙๔๗ แอนน์ ฟิลลิปป์ (Ann Philippe) เดินทางไปกับกองคาราวานตามเส้นทางสายไหมผ่านเอเชียกลางเข้าไปในประเทศจีน. ชาวตะวันตกผู้นี้ปรารถนาจะหลบหนีจากความสับสนในเมืองไปอยู่กับชนเผ่าเร่ร่อนตามธรรมชาติก็สนใจในเส้นทางสายไหมและหันกลับมาศึกษาบันทึกการเดินทางของมาร์โคโพลโล

และข้อเขียนอื่นๆ เกี่ยวกับเส้นทางสายไหม. นักเขียนนวนิยายต่างก็พากันเสนอนิยายต่างๆ เกี่ยวกับเส้นทางสายไหม ดังเช่น นวนิยายอังกฤษชื่อ “เส้นทางสายไหม” กล่าวถึงเรื่องจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น. ต่อมาในทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็มีหนังสือต่างๆ เกี่ยวกับเส้นทางสายไหมพิมพ์ออกเผยแพร่อีกมาก อาทิ เช่น เรื่อง Messer Marco Polo ของ Donn Byrne พิมพ์ที่สหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ และเรื่องของ Jean marie Quislain เรื่อง La Route de la Soie พิมพ์ที่บรัสเซลส์ ค.ศ. ๑๙๕๙. แม้แต่ในรัสเซียก็มีหนังสือเรื่อง Stars over Samarkand ของโบโรดิน เป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยโบราณเกี่ยวกับเส้นทางนี้. แต่สำหรับชาวจีนแล้ว รักที่จะอยู่ในประเทศตนมากกว่าในทะเลทรายอันอ้างว้าง ดังมีบันทึกที่บ่อมเจียยกวน ในมณฑลกันซูว่า “ถ้าต้องพ้นกำแพงนี้ออกไปแล้ว น้ำตาข้าฯ จะไหลไม่มีวันหยุด”^{*} เพราะการออกไปนอกกำแพงเมืองจีนนั้น ถือว่าเป็นการถูกเนรเทศ หรือออกไปปฏิบัติหน้าที่ที่นั่น.

นับแต่ ค.ศ. ๑๙๒๑ ซึ่งเป็นปีที่ตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้น จีนมีการติดต่อกับรัสเซียอย่างใกล้ชิด ผู้นำทั้ง ๒ ประเทศ เช่น โบโรดิน และซุนยัตเซน ได้ใช้เส้นทางนี้ติดต่อกัน รวมทั้งการค้าเลี้ยงขนส่งอาวุธและอุปกรณ์เทคนิคต่างๆ จนมีทางรถไฟจากซินเกียงติดต่อกับเมืองอักโตเก (Aktogay)^{๑๒}

^{*} จารึกที่บ่อมเจียยกวน มณฑลกันซู.

ในรัสเซีย. ทางรถไฟสายนี้ได้ชื่อว่า “สายมิตรภาพ” สร้างผ่านตามเส้นทางสายใหม่แต่เดิมนี่เอง นับแต่สร้างทางรถไฟสายนี้สำเร็จแล้ว ทำให้มีหมู่บ้านเกิดขึ้นตามริมทางรถไฟ มีการพัฒนาไฟฟ้าและน้ำประปาที่ด้านยูเมนหรือประตูหยกแต่โบราณ มีการค้นหาแร่ธาตุและน้ำมันตามบริเวณนี้. หลันโจวซึ่งเคยเป็นที่หยุดพักของกองคาราวานแต่เดิมนี่กลายเป็นเมืองสมัยใหม่ เป็นศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมแทบมิได้ปรากฏร่องรอยของเส้นทางสายใหม่เดิม กลับมีถนนลาดยางอย่างดีมาแทนที่ใช้ขนส่งสินค้า อื่นๆ แทนใหม่ที่เคยเป็นสินค้าสำคัญ ในอดีต. เมืองซีอานและลั่วหยางซึ่งเคยเป็นต้นทางของเส้นทางสายใหม่ก็กำลังพัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมและเมืองท่องเที่ยวอยู่.

การแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมบนเส้นทางสายใหม่

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าจีนติดต่อกับชาวต่างชาติกับโลกตะวันตกผ่านเส้นทางสายใหม่มานานตั้งแต่ก่อนสมัยคริสตกาล โลกภายนอกนิยมไหมจีน ซึ่งมีประวัติว่าราชินีจิ้งจอกหนึ่งทรงเลี้ยงไหมมาตั้งแต่ ๔,๐๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช และมีผ้าไหมปักกลดลายมาตั้งแต่ ๑,๗๐๐ ปีก่อนคริสตกาลแล้ว^๓. ส่วนจีนก็นิยมสินค้าจากภายนอก เช่น หยกจากโกฐาน (โกฐานเคยเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่งบนเส้นทางสายใหม่ เมืองนี้ถูกทิ้งร้างไปเนื่องจากภัยธรรมชาติในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ และมาค้นพบเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

ว่าเคยเป็นศูนย์กลางความเจริญของพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งในสมัยโบราณ. ปัจจุบันเมืองโกฐานอยู่ในมณฑลซินเจียง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน.

พระถังซำจั๋งเขียนไว้ในบันทึกเกี่ยวกับประเทศตะวันตก เมื่อครั้งที่เดินทางไปจาริกแสวงบุญที่อินเดีย ในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ว่า แต่เดิมนี่เป็นของหวงห้าม วิธีการเลี้ยงไหมก็เป็นความลับ และห้ามมิให้นำไหมออกนอกประเทศ. กษัตริย์เมืองโกฐานเป็นพวกกุสานะ เคยส่งคนมาถามวิธีการเลี้ยงไหม แต่จีนไม่บอกให้ จึงหาวิธีไปขู่ขอเจ้าหญิงจีนมาเป็นพระชายา พระองค์ส่งทูตมาถึงเจ้าหญิงเป็นการส่วนพระองค์ว่า เมืองโกฐานนั้นไม่มีไหม หากเจ้าหญิงประสงค์จะนุ่งหม่มผ้าไหมแล้ว ขอให้นำไขไหม หม่อมเลี้ยงไหมมาด้วย เจ้าหญิงจึงขออนสิ่งของดังกล่าวไปในมวยผมเมื่อเสด็จไปโกฐาน ดังนั้น วิธีการเลี้ยงไหมก็เผยแพร่ไปในโลกตะวันตก.

เรื่องดังกล่าวนี้ มีอยู่ในประวัติศาสตร์โกฐานเช่นเดียวกัน. ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๐๐ นักโบราณคดีชาวอังกฤษคือ เซอร์ออลเรล สไตน์ ค้นพบภาพวาดเก่าบนไม้ชิ้นหนึ่งซึ่งเขาเชื่อว่าเล่าตำนานนี้ไว้เช่นเดียวกัน คือในภาพนั้นมีสุภาพสตรีชั้นสูงผู้หนึ่งเกล้าผมสูงที่พื้นมีตะกร้าตัวไหม ในภาพมีหญิงคนหนึ่งถือเครื่องปั่นไหม และอีกคนหนึ่งชี้ไปที่ผมของสตรีผู้นั้นด้วย^๔.

ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๕ ผ้าไหมเป็นที่นิยมกันอย่างมากในจักรวรรดิไบแซนไทน์ หรือจักรวรรดิ

โรมันตะวันออก จนรัฐต้องผูกขาดการทอผ้านี้. ชาวเปอร์เซียเป็นคนกลางนำไหมมาขายในราคาแพงมาก ซึ่งชาวโรมันก็พยายามหาทางกีดกันพ่อค้าเหล่านั้นอยู่. ในคริสต์ศตวรรษที่ ๖ นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกชื่อ เทโอโอฟรานีส (Theophanes) กล่าวว่า มีผู้นำไขตัวไหมสอดไว้ในไม้เท้านำเข้ามายังกรุงคอนสแตนติโนเปิลเป็นครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๖.

ในพงศาวดารราชวงศ์ฮั่นตะวันออกกล่าวถึงพีชที่ปลิวได้จากอินเดียและนำมาใช้ทอผ้าได้ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นฝ้ายนั่นเอง มีหลักฐานว่าค้นพบผ้าฝ้ายในหลุมฝังศพสมัยราชวงศ์ฮั่นทางภาคตะวันออกของโกฐาน พบผ้าฝ้ายที่ศพผู้หญิง และถุงเท้าที่ศพผู้ชาย และยังพบเมล็ดฝ้ายที่นำมาปลูกอีกด้วย. การที่ฝ้ายจากอินเดียเข้ามาแพร่หลาย ก็ทำให้วิถีชีวิตของชาวจีนเปลี่ยนไป จากที่เคยนุ่งหม่มผ้าไหมหรือลินินในฤดูร้อนและใช้ผ้าขนสัตว์ในฤดูหนาว มาใช้ผ้าฝ้ายแทน.

การแลกเปลี่ยนสิ่งของบนเส้นทางสายใหม่นี้ รวมไปถึงของอื่นๆ เช่น แก้ว ปะการัง กายาน คราม ฯลฯ พีชผลจากยุโรปหรือเอเชียกลาง เช่น องุ่น (จากเจียนนำเข้ามา) หัว ทับทิม ฝ้ายตลอดจนเทคโนโลยีและสัตว์ต่างๆ เช่น ม้าจากเปอร์เซีย, สิงโต อูฐ แรด และนกยูง จากอินเดียและเอเชียกลาง^๕. นอกจากนั้น ชาวจีนยังได้รับวิธีทำน้ำตาลจากอ้อยแบบอินเดีย นำอ้อยเข้าไปปลูกในตอนใต้ของจีน ปัจจุบันปลูกมากในมณฑลเสฉวนและกวางตุ้ง. เนื่องจากจีนรับพันธุ์องุ่นเข้ามาจาก

อัฟกานิสถาน และเอเชียกลาง ตั้งแต่ ๑๒๕ ปีก่อนคริสต์ศักราชแล้ว จึงรู้จักผลิตเหล้าองุ่น และดื่มกันแพร่หลายในสมัยราชวงศ์ถัง แต่เดิมนิยมแต่เหล้าที่หมักจากข้าว. ส่วนไบชานันต์ตั้งแต่สมัยโบราณเป็นเครื่องดื่มของชนชั้นสูง トラบจนสมัยราชวงศ์ถัง จึงปลูกกันแพร่หลาย และนิยมดื่มกันทั่วไป^{๑๐}.

นอกจากความรู้เรื่องการเลี้ยงไหมจากจีนที่แพร่หลายไปในโลกภายนอกแล้ว วิธีการการหลอมเหล็กและการทอผ้า ก็แพร่หลายจากจีนไปทั่วเอเชียกลาง เอเชียตะวันตก เอเชียใต้ และยุโรป. ใน ค.ศ. ๗๕๑ มีช่างฝีมือชาวจีน เช่น ช่างทอง ช่างเงิน ช่างทอผ้าไหม นักวาดภาพ ฯลฯ จำนวนมากอยู่ในกรุงแบกแดด ตามบันทึกของตู้ฮวน (Du Huan) ที่ถูกชาวอาหรับจับไปกักไว้ถึง ๑๐ ปี^{๑๑}.

จีนเริ่มผลิตกระดาษได้ตั้งแต่ ๒๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช และวิธีทำกระดาษก็แพร่หลายออกไปตามเส้นทางสายไหม. ประมาณศตวรรษที่ ๒-๕ ก็ใช้กระดาษกันแพร่หลายทั่วไป พงศาวดารราชวงศ์ถังระบุว่า พวกเขาอาหรับจับช่างฝีมือชาวจีนไปได้มาก จึงทำให้ความรู้ความเจริญจากจีนแพร่หลายไป มิใช่แต่เฉพาะการทำกระดาษหรือการทำกระดาษเท่านั้น แม้แต่การแกะสลักพิมพ์ไม้อันเป็นต้นกำเนิดของตัวพิมพ์ก็แพร่หลายไปจากจีน. ชาวเปอร์เซียรับไปใช้พิมพ์ธนบัตร และต่อไปในยุโรปในเวลาต่อมา^{๑๒}.

นอกจากนั้น ยังมีการแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น ดนตรีและระบำจากเอเชียตะวันตกตลอดจนนักมายากลก็ไปแสดงในที่สาธารณะของจีน ดนตรีและระบำยังเป็นมรดกตกทอดกันมาดังปรากฏในระบำเรื่องเส้นทางสายไหม ที่จีนได้รับอิทธิพลจากเอเชียตะวันตกและดัดแปลงนำมาแสดงในไทย เมื่อ ค.ศ. ๑๙๘๕ เป็นต้น.

นักประพันธ์ผู้มีชื่อในสมัยราชวงศ์ถังคนหนึ่ง คือหวัง เจี้ยน เขียนในหนังสือชื่อการเดินทางไปหลันโจว เล่าถึงเมืองลั่วหยาง (ลกเอียง) ซึ่งสลบเป็นเมืองหลวงกับเซียงอาน (ซีอาน) และเป็นต้นทางของเส้นทางสายไหมไว้ว่า ทุกคนรอบครัวในเมืองลั่วหยางเล่นดนตรีที่เรียกว่า ‘หู’ มีลักษณะคล้ายพิณของชาวตะวันตก ซึ่งสันนิษฐานว่าได้รับจากเปอร์เซียและจากหลักฐานที่ขุดพบในหลุมฝังศพสมัยราชวงศ์ฮั่นในบริเวณเมืองลั่วหยาง ก็พบเครื่องดนตรีชนิดนี้จำนวนมากด้วย. ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติก็มีเครื่องปั้นดินเผาชนิดต่างๆ ลวดลาย เป็นเกลียว เชือกชนิดเดียวกับที่พบในยุโรปตะวันออก และศิลปะวัตถุอีกเป็นจำนวนมากที่ยืนยันให้เห็นว่ามีการแลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรมระหว่างจีนกับเอเชียตะวันตกตามเส้นทางสายไหมแล้ว. ยิ่งกว่านั้น เจ้านายสมัยถังก็นิยมเล่นกีฬาโปโล ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเอเชียกลางอีกด้วย.

เส้นทางสายไหมเป็นเส้นทางที่นำพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีน พุทธศาสนาถือกำเนิดในอินเดียประมาณ ๕๔๓ ปีก่อนคริสต์ศักราช และเผยแพร่

แพร่ออกไปสู่เอเชียกลางประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑. มีหลักฐานว่าในสมัยราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิหมิงตี้ (ค.ศ. ๕๗-๗๕) ทรงพระสุบินถึงสุวรรณเทพยดา ซึ่งภายหลังทรงทราบว่าคือพระพุทธรูปเจ้า จึงทรงส่งทูตไปแสวงหาพระพุทธรูปเจ้าทางภาคตะวันตกของจีน^{๑๓}.

พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นตามเส้นทางที่ผ่านมา มีหลักฐานยังหลงเหลืออยู่ เช่น การแกะสลักพระพุทธรูปและศิลปะอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาไว้ตามถ้ำต่างๆ ในอัฟกานิสถาน* อาณาจักรกุกุ (กุกุ จือ) ซึ่งเคยเป็นโอเอซิสเก่า ถ้าก็ซีสซึ่งอยู่ที่เชิงเขาเทียนชาน (ปัจจุบันอยู่ในมณฑลซินเจียง) สร้างตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๒ ถ้าโมกาวที่ตุนหวง (ค.ศ. ๓๖๖) เป็นต้น.

ใน ค.ศ. ๖๗ จักรพรรดิองค์ที่ ๒ ของราชวงศ์ฮั่นตะวันออกนิมนต์พระอินเดีย ๒ รูป คือ พระกัสสปะ และพระธรรมปาละจากอัฟกานิสถานมายังประเทศจีน มีการแห่พระพุทธรูปและพระไตรปิฎกมาบนหลังม้าขาว ๒ ตัว และม้าขาวนั้นมาตายลงที่เมืองลั่วหยาง จึงสร้างวัดม้าขาวที่เมืองลั่วหยางไว้. วัดม้าขาวจึงเป็นวัดพุทธศาสนาวัดแรกที่สร้างขึ้นในประเทศจีน. พระอินเดียทั้ง ๒ รูปนั้นจำวัดอยู่ ณ ที่นี้ แปลพระไตรปิฎก และเทศน์ธรรมของพระพุทธรูปเจ้า จนถึงแก่มรณภาพก็ประจุศพพระทั้ง ๒ รูปไว้ที่วัดม้าขาวนี้, เป็นอนุสรณ์การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

* ถูกพวกตอลิบานทำลายไปใน พ.ศ. ๒๕๔๓

ของจีนกับอินเดียในสมัยโบราณ และแสดงให้เห็นว่าลัทธิขงจื๊อเป็นต้นทางของเส้นทางสายไหมในประเทศจีน. เรื่องนี้ถือว่เป็นการนำพุทธศาสนาเข้ามาในจีนอย่างเป็นทางการ แม้ว่าในทางปฏิบัติจะกล่าวกันว่าพุทธศาสนาเข้ามาในจีน ก่อนหน้านั้นกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว^{๑๔}.

การที่พระพุทธศาสนาแพร่หลายและมีอิทธิพลอย่างมากในประเทศจีนส่วนหนึ่งเป็นเพราะเป็นเวลาที่บ้านเมืองแตกแยก มีชนเผ่าเร่ร่อนจากภาคเหนือเข้ามารุกราน ประชาชนแสวงหาที่พึ่งทางใจ, จึงนิยมนับถือพุทธศาสนาซึ่งมีหลักธรรมสูง ชนเผ่าเร่ร่อนที่เข้ามาปกครองจีนก็พลอยสนับสนุนนับถือพุทธศาสนาไปด้วย^{๑๕}. สมัยที่ราชวงศ์เว่ยภาคเหนือมีอำนาจในจีนภาคเหนือประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๔ ก็เริ่มสร้างถ้ำหลงเหมิน (ค.ศ. ๔๓๖) ใกล้เมืองลั่วหยาง และถ้ำหยุนกาง (ค.ศ. ๔๕๒) ในมณฑลซานซี ซึ่งเป็นถ้ำที่แสดงอิทธิพลพุทธศาสนาที่ดีที่สุด และจัดเป็นพุทธศิลปะที่เด่นที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง.

ใน ค.ศ. ๕๘๑ ราชวงศ์สุยรวมประเทศจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง และเข้าควบคุมเอเชียกลางได้พักหนึ่ง แต่จีนก็แตกกันอีกจนราชวงศ์ถังมารวมจีนได้อีกครั้งใน ค.ศ. ๖๑๘ ได้ควบคุมเส้นทางสายไหมตลอดเอเชียกลางไปจนถึงอินเดียและเปอร์เซียเท่ากับได้คุมเส้นทางที่พุทธศาสนาเผยแพร่ออกจากอินเดียเข้ามาในจีน. ในสมัยดังกล่าวมีพระสงฆ์จีนเช่น พระถังซำจั๋งเดินทางไปอินเดีย และ

เขียนบันทึกการเดินทางไปตะวันตกไว้^{๑๖} หนังสือเล่มนี้เล่าถึงการเดินทางตามเส้นทางสายไหมตลอดจนขนบประเพณีและพุทธศาสนาในอินเดียไว้^{๑๗}.

พระถังซำจั๋งไปศึกษาพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงที่สุดในอินเดีย ใช้เวลาไปกลับถึง ๑๖ ปี กลับมาถึงจีนใน ค.ศ. ๖๔๕ จักรพรรดิถังไท่จง (ค.ศ. ๖๒๗-๕๐) ทรงสร้างวัดฮงฮุกยี่ถวายเป็นวัดหลวง และจักรพรรดิองค์ต่อมาคือพระเจ้าถังเกาจงทรงอุทิศพระราชวังเดิมสร้างวัดอึ้งยี่ (วัดมหาหงส์หรือห่านใหญ่) ที่เมืองซีอานถวายเป็นวัดหลวง. พระถังซำจั๋งใช้เวลาถึง ๑๙ ปี แปลพระไตรปิฎก ๗๕ ชุด จำนวนกว่า ๑,๓๐๐ เล่ม ที่ท่านนำมาจากอินเดียได้สำเร็จ.

พุทธศาสนามีอิทธิพลในประเทศจีนอย่างกว้างขวาง อิทธิพลพุทธศาสนาปรากฏทั้งในด้านศิลปะ วัฒนธรรม วรรณคดีและอื่นๆ อีกมาก. นอกจากนี้ยังมีผู้นำศาสนาอื่นๆ เช่น ศาสนาคริสต์นิกายเนสทอเรียน ศาสนาอิสลาม ลัทธิโซโรอัสตราอิหร่านเข้ามาในประเทศจีนตามเส้นทางสายไหมนี้ จึงยังมีชุมชนศาสนาต่างๆ อยู่ในจีนจนทุกวันนี้.

ความเจริญของอารยธรรมจีนในสมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่งนี้เด่นเป็นพิเศษจนเรียกกันว่า เป็นสมัยทองของอารยธรรมจีน เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ชาวต่างชาติทั้งหลายเดินทางมาศึกษาหาความรู้หรือค้าขายในประเทศจีนมากขึ้นจนเป็นนานาชาติ.

การติดต่อระหว่างโลกตะวันตกกับจีนผ่านเส้นทางสายไหมนี้ ยังผลให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันอย่างกว้างขวาง. ความเจริญของวัฒนธรรมนั้น เปรียบเสมือนแอ่งน้ำหากมีการไหลถ่ายเทกัน ก็ทำให้น้ำนั้นไม่เน่า. เส้นทางสายไหมมีส่วนสำคัญในการติดต่อระหว่างจีนกับโลกตะวันตกมาแต่สมัยโบราณ และยังผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางด้วย.

เอกสารอ้างอิง

๑. Grimal P. The civilization of Rome. London; 1964.
๒. Bingham A. History of Asia. Boston; 1964.
๓. Beijing Review, vol 29, No 35, September 1986, Beijing, China.
๔. Hudson GF. Europe and China. London; 1931.
๕. Yang HY. Two studies in the history of foreign relations of the Chinese Empire. Nanking; 1947.
๖. Yule H. The book of Ser Marco Polo. N.Y.; 1903.
๗. The travels of Marco Polo, edited by L.F. Benedetto.
๘. Grousset R. The rise and splendor of the Chinese Empire. Berkeley; 1953.
๙. Cable M, French F. Through the jade gate. London & N.Y.; 1950.
๑๐. Morse. Trade and administration of the Chinese Empire. Shanghai; 1908.
๑๑. Maillart E. Forbidden journey. London; 1937.

๑๒. China reconstructs, vol XXXI; 1985.
๑๓. Fitzgerald CP. China, A short cultural history. London; 1950.
๑๔. Stein MA. Innermost Asia, vol I, New Delhi; 1981.
๑๕. Grousset R. Chinese art and culture, London; 1959.
๑๖. Carter TF. The invention of printing and its spread westward. New York; 1955.
๑๗. Wright. Buddhism in Chinese history. Stanford, CA; 1959.
๑๘. Chou HsK. A history of Chinese Buddhism. India; 1956.
๑๙. Eberhard W. A history of China from earliest time to the present day. California; 1960.
๒๐. Olschki L. Marco Polo's Asia : an introduction to his description of the world called Il Milione. Berkeley, CA; 1961.

Abstract**The Silk Road***Petcharee Sumitra**Fellow, the Academy of Moral and Political Sciences, the Royal Institute, Thailand*

The Silk Road refers to the routes used since ancient times for trade between China and the Mediterranean World. The eastern end of this road went as far as Loyang and Sian (Chiangan) which were alternate capitals of China at the time.

There are a number of trails through Central Asia which were utilized at different times depending on various considerations and security issues. Because transport was on the backs of animals, only expensive and highly valuable commodities would be worth transporting. Silk, which China had developed at a very early time, was one such commodity.

Traders sold silk to the Romans at a price which is estimated to have been one ounce of gold for one ounce of silk (the resulting drain on the Roman economy was so serious that the Romans called for laws to stop trading).

During the Han Dynasty (206 BCE-221 CE), the Tang Dynasty (618-907 CE) and the Mongol Dynasty (1200-1360 CE), the Chinese controlled much of Central Asia and could offer security to traders for a great distance beyond China proper. As Chinese power waxed and waned over the centuries, as did the power of more temporary kingdoms in Central Asia, the trade on the routes also rose and fell.

Except for the early centuries, the Silk Road was not the only trade route to the West. In the seventh Century, Arab ships traded at Canton and other Chinese ports, until the Portuguese came on the scene in the sixteenth Century.

By the end of the nineteenth Century, Russian advances towards Central Asia closed off the possibility of using the Silk Road to others, except for local trade and travel.

Key word : Silk Road